

Б. П. Суржан

Луганський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

B. P. Surzhan

Luhansk Scientific Research Forensic Centre, MIA of Ukraine

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА У СВІТЛІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ

LEGAL LIABILITY OF A FORENSIC EXPERT IN THE LIGHT OF THE JUDICIAL REFORM

Класифіковано за галузями права в системі юридичної відповідальності як ознаки процесуального статусу основні види відповідальності, що можуть застосовуватися до судового експерта державної спеціалізованої установи за невиконання або неналежне виконання своїх функціональних обов'язків. Систематизовано підстави та порядок притягнення судового експерта до кожного виду відповідальності. Надано пропозиції щодо удосконалення положень законодавства про відповідальність у судово-експертній діяльності, зокрема започаткування правових норм, у яких передбачатиметься відповідальність за неподання або несвоєчасне подання заяви про самовідвід за наявності підстав, окреслених процесуальним законодавством. Обґрунтовано доцільність уведення норм етики судового експерта.

Ключові слова: юридична відповідальність; кримінальна відповідальність; дисциплінарна відповідальність; адміністративна відповідальність; експерт; судова експертиза.

Классифицированы по отраслям права в системе юридической ответственности как признаки процессуального статуса основные виды ответственности, которые могут применяться к судебному эксперту государственного специализированного учреждения за невыполнение или ненадлежащее выполнение своих функциональных обязанностей. Систематизированы основания и порядок привлечения судебного эксперта к каждому виду ответственности. Сформулированы предложения по совершенствованию положений законодательства об ответственности в судебно-экспертной деятельности, в частности правовых норм, в которых будет предусматриваться ответственность за непредоставление или несвоевременное предоставление заявления о самоотводе при наличии оснований, определенных процессуальным законодательством. Обоснована целесообразность введения норм этики судебного эксперта.

Ключевые слова: юридическая ответственность; уголовная ответственность; дисциплинарная ответственность; административная ответственность; эксперт; судебная экспертиза.

The main types of responsibility are classified with law branches in the system of legal liability as signs of procedural status. They can be applied to a forensic expert of a state specialized agency for non-fulfillment or defective performance of their functional duties. The grounds and procedure for bringing a forensic expert to each type of responsibility are sys-

tematized. The proposals on improving the legislation provisions on liability in forensic expert activity are given. This is in particular the establishment of legal rules, which will include liability for failure to provide, or provide on time an application for self-disqualification in the presence of the grounds set out in procedural law. The expediency of introducing ethic standards of a forensic expert is substantiated.

Key words: legal liability; criminal liability; disciplinary liability; administrative liability; forensic expert; forensic examination.

У 2016 р. стартувала судова реформа. За цей час розпочато формування нового Верховного Суду, створено Вищу раду правосуддя та Громадську раду доброчесності, прийнято Закон України «Про Конституційний Суд України», розроблено та введено в правове поле України нові процесуальні кодекси чи їх нові редакції тощо.

У світлі євроінтеграційних прагнень України з-поміж пріоритетних завдань – реформування судової системи, яка передусім має на меті вирішити питання незалежності судової влади та імплементації нового законодавства у відповідних сферах, а також розв'язати проблеми, пов'язані з підвищенням рівня соціальної відповідальності.

Орієнтація України на розбудову правової держави та впровадження загальноєвропейських цінностей актуалізують дослідження юридичної відповідальності держави перед громадянином і особи перед суспільством.

Судова реформа не обминула й основні положення про судово-експертну діяльність як складову судової системи.

Серед ознак процесуального статусу судового експерта – його юридична відповідальність за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків. Притягнення судового експерта до юридичної відповідальності передбачено Законом України «Про судову експертизу». Відповідальність судового експерта є одним із важливих засобів забезпечення законності та дисципліни в системі судово-експертної діяльності.

Натепер з огляду на прийняття нових процесуальних законів проблемні питання, пов'язані з відповідальністю судового експерта державної спеціалізованої установи під час здійснення своїх повноважень, набувають особливої актуальності й потребують всебічного дослідження.

Метою статті є аналіз основних видів юридичної відповідальності, які можуть застосовуватися до судового експерта державної спеціалізованої установи за невиконання або неналежне виконання своїх функціональних обов'язків, розроблення науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення положень про відповідальність у судово-експертній діяльності.

Деякі аспекти юридичної відповідальності судових експертів під час здійснення ними своїх обов'язків у різних видах судочинства досліджували А. В. Дудич, І. В. Глазунова, М. Ю. Жигалов, О. О. Зайцева, Д. А. Харченко, О. М. Хоменко, Ю. О. Філімонова та ін. Проте наукові розробки цих учених стосувались окремих видів відповідальності експерта або участі експерта в конкретному виді судочинства, а не всієї їх сукупності.

Поняття відповідальності доволі містке. Воно охоплює почуття відповідальності, підвищення відповідальності та зняття із себе відповідальності, притягнення до відповідальності та звільнення від неї. Усі ці різні за змістом категорії є складовими одного явища – соціальної відповідальності, що відбиває взаємозв'язок суспільства та окремої людини.

Загалом у суспільстві застосовують різні види відповідальності: моральну, політичну, партійну, організаційну та ін. Юридична також є різновидом соціальної відповідальності.

У Конституції України визначено чотири основних види юридичної відповідальності: кримінальна, цивільно-правова, адміністративна та дисциплінарна [1, п. 22 ч. 1 ст. 92]. Застосування до судового експерта юридичної відповідальності передбачено Законом України «Про судову експертизу» [2, ст. 14].

Експерт згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) несе відповідальність за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді [3, ст. 70]. Тобто експерт несе відповідальність, передбачену ст. 384 Кримінального кодексу України (далі – КК України), за введення суду в оману, причому відповідальність настає, якщо висновок експерта завідомо неправдивий [4].

Неправдивість експертного висновку є результатом унесення до нього таких даних, що не відповідають дійсності та стосуються або окремих питань справи, або всієї її загалом. Неправдивим експертний висновок буде лише тоді, коли експерт завідомо перекрутив факти, надав їм неправильну оцінку або не відобразив фактів чи відобразив їх, але не надав їм належної оцінки, внаслідок чого дійшов висновків, які не відповідають об'єктивній дійсності та не ґрунтуються на матеріалах справи [5, с. 129].

Висновок експерта також неправдивий, якщо в ньому підмінено об'єкти експертного дослідження, змінено ідентифікаційне поле досліджуваного об'єкта, неправильно викладені фактичні дані (спотворені, вигадані або приховані ознаки об'єкта дослідження) або має місце їх пряме заперечення чи свідомо неправильне оцінювання їх експертом [6, с. 76–77].

Сьогодні чинне законодавство не передбачає кримінальної відповідальності за неправильний (помилковий) висновок експерта. Таке трапляється в експертній практиці – правильна оцінка отриманих результатів потребує значного досвіду роботи, гарних теоретичних знань.

Помилковість висновку також може бути наслідком недбалого ставлення судового експерта до своїх обов'язків, що виражається в поверховому дослідженні об'єкта, неправильній оцінці результатів дослідження [Там само, с. 130].

Відсутність прямого наміру надати помилковий висновок не звільняє експерта від дисциплінарної та моральної відповідальності.

Згідно зі ст. 385 КК України експерт несе кримінальну відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. Під відмовою від виконання обов'язків слід розуміти ухилення експерта від виконання покладеного на нього процесуального обов'язку здійснити експертне дослідження та надати висновок за відсутності поважних причин, які перешкождали б виконанню цього обов'язку. Водночас відмова, викликана поважними причинами (хвороба, брак матеріалів, наданих для висновку, застосування психічного чи фізичного примусу тощо), у разі їх підтвердження не тягне кримінальної відповідальності [Там само, с. 81].

Перед проведенням судової експертизи судового експерта попереджають про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, передбачену відповідними статтями КК України.

Нормотворець зобов'язує судового експерта зазначати про це у висновку з посиленням на відповідні статті КК України [7]. Обов'язок вчиняти саме так відображений у ч. 1 розд. VI Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, ч. 2 ст. 102 КПК України, ч. 7 ст. 102 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), ч. 7 ст. 98 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), ч. 7 ст. 101 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України).

Визначення кримінальної відповідальності судового експерта за завідомо неправдивий висновок та відмову виконувати покладені на нього обов'язки є гарантією достовірності його висновку та належного виконання ним своїх професійних обов'язків [2].

Також судовий експерт – суб'єкт кримінальної відповідальності, передбаченої ст. 387 КК України за розголошення без письмового дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-розшукову діяльність, даних цієї діяльності, досудового розслідування, якщо його попереджено в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані. Важливим у цьому контексті є передбачення та наявність факту такого попередження, а саме дотримання слідчим, прокурором ст. 222 КПК України, відповідно до якої вони мають попереджати осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без їх дозволу. А отже судовий експерт може бути притягнений до кримінальної відповідальності лише за належно документально оформленого попередження про нерозголошення певних відомостей.

Згідно з ч. 4 ст. 10 Закону України «Про судову експертизу» судовому експерту забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки та пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

Судові експерти та керівний склад державних спеціалізованих експертних установ як суб'єкти, на яких відповідно до ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» поширюється його дія, можуть також нести кримінальну відповідальність, передбачену ст. 368 КК України.

Як учасники кримінального провадження судові експерти не лише користуються належними їм процесуальними правами, а й мають сумлінно виконувати процесуальні обов'язки. У разі зловживання процесуальними правами або свідомого невиконання процесуальних обов'язків до них застосовуватимуться заходи процесуального примусу.

Відповідно до процесуального законодавства такими є процесуальні дії, які суд у визначених процесуальними кодексами випадках вчиняє з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, сумлінного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства. Заходи процесуального примусу суд застосовує, постановляючи ухвалу.

Невиконання судовим експертом процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених на нього судом, тягне за собою матеріальну відповідальність у вигляді штрафу в сумі від 0,3 до трьох (ст. 148 ЦПК України, ст. 149 КАС України), від одного до десяти (ст. 135 ГПК України) розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Притягнення судового експерта до адміністративної відповідальності передбачено двома нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Так, згідно з ч. 3 ст. 185³ за прояв неповаги до суду, під якою розуміють злісне ухилення від явки в суд, може бути накладено штраф від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Законодавчою новелою є доповнення ст. 185³ КУпАП частиною п'ятою, яка передбачає відповідальність за неповагу до Конституційного Суду України з боку учасників конституційного провадження, у тому числі експерта, залученого Конституційним Судом України до участі у справі, що виразилася в злісному ухиленні від явки на засідання, пленарне засідання Сенату, Великої палати Конституційного Суду України або в невідкоренні розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час таких засідань, а так само вчинення будь-яких дій, які свідчать про явну зневагу до Конституційного Суду України іншими присутніми на пленарному засіданні особами (крім суддів Конституційного Суду України), що тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідальність за злісне ухилення експерта від явки до органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування, за що передбачено накладення штрафу від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлено ст. 185⁴ КУпАП.

Розгляд справ про правопорушення, передбачені ст. 185³ і 185⁴ КУпАП, віднесено ст. 221 КУпАП до компетенції суддів районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів [8].

Крім того, Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» розгляд справи про адміністративне правопорушення за ст. 185³ КУпАП віднесено до підвідомчості місцевих господарських та адміністративних судів, апеляційних судів та Верховного Суду. Справу розглядає суддя-доповідач зі складу суду, що розглядає цю справу. Постанова суду, прийнята за результатами розгляду такої справи, може бути оскаржена в апеляційному порядку до суду вищої інстанції. Постанова судді Верховного Суду, прийнята за результатами розгляду такої справи, може бути оскаржена в апеляційному порядку до Касаційного кримінального суду і переглядається у складі колегії з трьох суддів.

У справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 185⁴ КУпАП, посадові особи органів внутрішніх справ (Національної поліції) згідно з п. 1 ч. 1 ст. 255 КУпАП мають скласти протоколи.

Якщо експерт перебуває у трудових відносинах зі спеціалізованою експертною установою та є її співробітником, сторона, яка залучила його, суд має право повідомити цю установу про факт невиконання чи неналежного виконання експертом своїх обов'язків і, як наслідок, застосовувати до нього заходи дисциплінарного впливу.

Працівники Експертної служби МВС, атестовані як судові експерти, зазначено в розд. VII Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та атестацію судових експертів Експертної служби МВС, відповідно до ст. 14 Закону України «Про судову експертизу» можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності за порушення вимог нормативно-правових актів із питань проведення судової експертизи та (або) методик проведення судових експертиз [9].

Підставою для розгляду Експертно-кваліфікаційною комісією МВС (далі – ЕКК) питання щодо дисциплінарної відповідальності судового експерта є подання директора ДНДЕКЦ (НДЕКЦ) за результатами перевірки, під час якої було встановлено порушення судовим експертом вимог законодавства з питань проведення судової експертизи та (або) методик проведення судових експертиз. Питання про притягнення судового експерта до дисциплінарної відповідальності розглядають на спеціальному засіданні ЕКК у його присутності.

До судових експертів можуть застосувати такі дисциплінарні стягнення: попередження;

позбавлення кваліфікації судового експерта;

пониження (позбавлення) кваліфікаційного класу судового експерта.

У разі застосування до судового експерта дисциплінарного стягнення – позбавлення кваліфікації судового експерта з правом проведення певного(их) виду(ів) судової експертизи (експертної(их) спеціальності(ей) у свідоцтві про присвоєння кваліфікації судового експерта проставляють відповідну відмітку із зазначенням дати і номера рішення ЕКК, підписують її голова та секретар ЕКК, засвідчують печаткою ЕКК. Свідоцтва про присвоєння та підтвердження кваліфікації судового експерта, видані до набрання чинності Положенням [9], недійсні. Дисциплінарне стягнення не може бути накладено, якщо з дня порушення судовим експертом вимог нормативно-правових актів з питань проведення судової експертизи та (або) методик проведення судових експертиз минуло понад п'ять років. Працівники, до яких було застосовано дисциплінарне стягнення – позбавлення кваліфікації судового експерта, можуть повторно пройти підготовку та подати документи з метою присвоєння кваліфікації судового експерта не раніше ніж за рік після позбавлення. Рішення комісії про притягнення до дисциплінарної відповідальності може бути оскаржене в установленому законодавством порядку [Там само, розд. VII].

З метою запобігати проявам упередженості експерт зобов'язаний заявити самовідвід за наявності певних обставин (підстав), передбачених законодавством (зокрема ст. 80 КПК України, ст. 38 і 39 ЦПК України, ст. 37 і 38 ГПК України, ст. 38 і 39 КАС України), а саме якщо:

експерт перебував або перебуває в службовій або іншій залежності від учасників справи;

з'ясування обставин, які мають значення для справи, виходить за межі сфери його спеціальних знань;

експерт проводив ревізію, перевірку, матеріали яких використовують у цьому провадженні тощо.

Проте законодавець не визначив відповідальності за невиконання такого зобов'язання.

У цьому контексті питання неупередженості судового експерта спеціалізованої експертної установи МВС України під час здійснення своїх повноважень у разі призначення судової експертизи за клопотанням слідчих підрозділів того самого відомства дискусійне. З погляду певної групи вчених, наявність установ судової експертизи у складі окремих відомств, що провадять оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування, суперечить принципу незалежності судового експерта. Але існує й інша думка про залежність відомчих установ, зокрема й Експертної служби МВС, від органів, які провадять оперативно-розшукову діяльність, органів досудово-

го розслідування. Нині цей чинник у процесі удосконалення нормативно-правового врегулювання діяльності фактично відійшов у минуле, зокрема завдяки зміні порядку підпорядкування експертно-криміналістичних підрозділів у структурі відомства, на чому аргументовано наголошують дослідники цієї проблеми [10].

Убачається вкрай важливим, аби експерт усвідомлював свою відповідальність і здійснював повноваження неупереджено і не як зацікавлена особа, щоб у кінцевому підсумку не отримати хибного судового рішення.

Крім юридичної експерт несе ще й морально-етичну відповідальність за якість своєї роботи перед особою, яка призначила судову експертизу, судом, стороною захисту, стороною обвинувачення, керівником судово-експертної установи; за результатами проведеного дослідження він зобов'язаний дати висновок, дотримуючись професійної етики і не йдучи на компроміс із власним сумлінням. Тобто моральна відповідальність експерта настає за недотримання етичних норм його професійної діяльності. Тому на часі – розроблення і впровадження Кодексу професійної етики судового експерта за прикладом адвокатської чи суддівської спільноти.

Кодекс честі працівників судово-експертних установ, які входять до складу Європейської мережі криміналістичних наукових установ (ENFSI), схвалений рішенням наради Ради Європейської мережі криміналістичних наукових установ (ENFSI) 28 травня 2005 р., до впровадження в Експертну службу МВС України рекомендовано рішенням наради при заступнику Міністра внутрішніх справ України від 16 липня 2008 р. № 13114/Кл, але не впроваджено на законодавчому рівні.

Народний депутат І. О. Лапін 3 квітня 2018 р. подав до Верховної Ради України законопроект «Про судову експертизу та самоврядування судових експертів», зареєстрований за № 8223 [11], у якому, зокрема, ідеться про відповідальність експерта. Аналогічно чинному Закону України «Про судову експертизу» у ст. 8 законопроекту зазначено, що об'єктивність висновку судового експерта забезпечується його кримінальною відповідальністю за надання завідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, а також відповідальністю за інші порушення вимог законодавства України, що регулює судово-експертну діяльність.

Відповідно до ст. 24 законопроекту експерт на підставах і в порядку, передбачених законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності. Проте, убачається, бракує такого виду юридичної відповідальності, як матеріальна, що передбачає обов'язок експерта відшкодувати шкоду, завдану в результаті виконання ним своїх службових обов'язків експертній установі, яка згідно зі ст. 1172 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), відшкодовує шкоду, завдану експертом іншим особам. Тобто спочатку обов'язок відшкодувати шкоду покладається на юридичну особу – експертну установу, що пояснюється тим, що працівник (експерт) у цьому разі юридично втілює волю юридичної особи. Експертна установа реалізує свою цивільну праводієздатність, зокрема деліктоздатність, через дії експертів як своїх працівників. Отже, дії експертів юридично сприймаються як дії самої експертної установи. Після відшкодування шкоди, завданої експертом, експертною установою експерт відповідатиме перед експертною установою відповідно до права зворотної вимоги згідно зі ст. 1191 ЦК України.

Слід наголосити, що авторський колектив законопроекту, окреслюючи підстави дисциплінарної відповідальності та порядок притягнення до неї судового экс-

перта, не взяв до уваги чинних норм законодавства про працю, зазначаючи у ст. 19, що судового експерта може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності за порушення вимог законодавства України про судову експертизу та/або методичних вимог під час проведення експертних досліджень. При цьому підставою для розгляду питання дисциплінарної відповідальності судового експерта є письмова скарга, яка містить відомості про наявність у його діях ознак дисциплінарного проступку. Дисциплінарне провадження стосовно судового експерта здійснює ЕКК МВС. Рішення про винесення на розгляд ЕКК питання щодо дисциплінарної відповідальності судового експерта приймає її голова.

Проте згідно з чинним законодавством про працю судовий експерт може притягуватися до дисциплінарної відповідальності за загальними нормами про трудову дисципліну та дисциплінарну відповідальність, визначену гл. X Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України). Тобто законопроект позбавляє керівника експертної установи важелів впливу на забезпечення трудової та виробничої дисципліни, додержання вимог законодавства про працю.

Цікавою та своєчасною новелою законопроекту є запровадження такого поняття, як норми етики судового експерта. Дотриманню професійної етики судового експерта присвячено ст. 10 законопроекту, в якій зазначено:

судові експерти у своїй діяльності повинні дотримуватися норм професійної етики судового експерта;

правила професійної етики судового експерта визначаються Кодексом професійної етики судового експерта, що затверджується З'їздом судових експертів України.

Висновки:

діяльність експерта як учасника судочинства потребує підвищеної відповідальності. Притягаючи судового експерта до певного виду відповідальності, зважають на те, що невиконання чи неналежне виконання ним своїх професійних обов'язків не завжди є умисним і свідомим діянням, а зумовлено суб'єктивними чи об'єктивними чинниками. Тому поряд із кримінальною (найсуворішою) відповідальністю щодо експерта передбачено й адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову;

з метою запобігти проявам упередженості доцільно законодавчо визначити вид відповідальності та певні правові норми в разі неподання заяви про самовідвід за наявності підстав, передбачених процесуальним законодавством;

законодавство про судово-експертну діяльність потребує удосконалення і втілення європейського досвіду, зокрема в питаннях застосування морально-етичної та юридичної відповідальності, узагальненої як у Законі України «Про судову експертизу», так і в Кодексі професійної етики судового експерта.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy: zakon vid 26.06.1996 № 254k/96-VR. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (data zvernennia: 24.05.2018).
2. Pro sudovu ekspertyzu: zakon vid 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (data zvernennia: 24.05.2018).
3. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: zakon vid 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (data zvernennia: 24.05.2018).
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: zakon vid 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (data zvernennia: 24.05.2018).

5. Zhigalov N. Yu. *Otvetstvennost v professionalnoj deyatel'nosti sudebnogo eksperta* / N. Yu. Zhigalov, A. N. Homenko. *Vestn. Tomskogo gos. un-ta*. 2011. № 343. S. 128–130.
6. *Zlochyny proty pravosuddia*: navch. posib. / za zah. red. V. I. Borysova, V. I. Tiutiuhina. Kharkiv: Natsionalna yuryd. akad. Ukrainy, 2011. 155 s.
7. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii provedennia ta oformlennia ekspertnykh provadzhen u pidrozdilakh Ekspertnoi sluzhby Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy: nakaz MVS vid 17.07.2017 № 591. *Ofits. visn. Ukrainy*. 2017. № 73. St. 2254.
8. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: zakon vid 07.12.1984 № 8073-Kh. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (data zvernennia: 24.05.2018).
9. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ekspertno-kvalifikatsiinu komisiuu MVS ta atestat-siiu sudovykh ekspertiv Ekspertnoi sluzhby MVS: nakaz MVS vid 08.02.2017 № 102. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0275-17> (data zvernennia: 24.05.2018).
10. Fedotov O. A. Do pytannia shchodo tsentralizatsii sudovo-ekspertnoi dialnosti v Ukraini / O. A. Fedotov. *Kryminalistyka ta sudova ekspertyza*. 2015. Vyp. 60. S. 41–48. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10 &S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=krise_2015_60_9 (data zvernennia: 24.05.2018).
11. Proekt Zakonu «Pro sudovu ekspertyzu ta samovriaduvannia sudovykh ekspertiv» vid 03.04.2018 № 8223. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63780 (data zvernennia: 24.05.2018).

Список використаних джерел

1. Конституція України: закон від 26.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.05.2018).
2. Про судову експертизу: закон від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 24.05.2018).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 24.05.2018).
4. Кримінальний кодекс України: закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 24.05.2018).
5. Жигалов Н. Ю. Ответственность в профессиональной деятельности судебного эксперта / Н. Ю. Жигалов, А. Н. Хоменко. *Вестн. Томского гос. ун-та*. 2011. № 343. С. 128–130.
6. *Злочини проти правосуддя*: навч. посіб. / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Національна юрид. академ. України, 2011. 155 с.
7. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС від 17.07.2017 № 591. *Офіц. вісн. України*. 2017. № 73. Ст. 2254.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 24.05.2018).
9. Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та атестацію судових експертів Експертної служби МВС: наказ МВС від 08.02.2017 № 102. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0275-17> (дата звернення: 24.05.2018).
10. Федотов О. А. До питання щодо централізації судово-експертної діяльності в Україні / О. А. Федотов. *Криміналістика та судова експертиза*. 2015. Вип. 60. С. 41–48. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=krise_2015_60_9 (дата звернення: 24.05.2018).
11. Проект Закону «Про судову експертизу та самоврядування судових експертів» від 03.04.2018 № 8223. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63780 (дата звернення: 24.05.2018).